

Officielt Bidrag til Kundskab om Agerbrugets Tilstand i Danmark.

I en Række af Aar har det Kongelige Rentekammer udstedt Spørgsmaal til Amtmændene i Rigets forskjellige Provindser, for af de indkomne Svar at kunne skionne, deels hvorledes Høsten var udfalden, deels hvilke Forandringer, til det bedre eller værre, med Agerbruget kunde være foregaaede. — I Overeensstemmelse med disse Svar blev aarligen forfattet en tabellarisk Oversigt, som, ifølge Kongelig Befaling, hvert Aar fra Rentekammeret tilstilledes Landh. Selsk. til mulig Afbenyttelse. Saaledes som disse Tabeller fra Begyndelsen af vare affattede, havde de i praktisk Henseende intet synderligt Værd, og kunde ingenlunde lede til at erholde nogen almindelig Oversigt over alle Landvæsenets Dele. Nyttens af en saadan var imidlertid indlysende, og i denne Overbeviisning gjorde Landhuusholdningsselskabet det første Skridt til at tilveiebringe den, ved i Aaret 1820 at indstille til Hans Majestæts Approbation endeel Spørgsmaal, hvis Besva-

relse skulde føre dertil *). Ved samme Leilighed foreslog Selskabet de Forandringer, som kunde ønskes i hine aarlige Indberetninger fra Amtmændene. De Spørgsmaal, hvorefter disse Indberetninger nu afgives, kunne omtrent indbefattes under følgende: Har man begyndt at dyrke andre end de almindelige Sædarter? Erkiende Agerdyrkerne Nytten af deres Forders planmæssige Drift? Udbredes Staldfodring? Bruges Mergel? Begynder man at anvende forbedrede Agerdyrkningsredskaber? Kenses Sæden bedre end forhen? Befatter man sig med forædlet Faare-, Dvæg- og Hesteavl? Kan Agerbruget ansees, som tilbagegaaende eller fremskridende? o. s. v.

Efterat de for Aaret 1823 indkomne Svar paa disse Spørgsmaal havde, som sædvanligt, i tabellarisk Form været Hans Majestæt forelagte, bleve de tilsendte Landhuusholdningselskabet med Tilkjendegivelse af Allerhøistsammes Ønske: at det Væsentligste deraf maatte bringes til offentlig Kundskab. Ifølge heraf meddeles her et sammentrængt Udtog saavel af disse Svar, som, for Sammenligningens Skyld, af dem, der 10 Aar tilbage, i 1813, indkom, forsaavidt de endnu kunne have Interesse:

*) Disse Spørgsmaal, som i det Væsentlige vandt allernaadigst Bifald, og som derpaa fra Landh. Selsk. bleve omsendte til Provindserne, ere meddeelte i Landboek, Tidens 5te Bind 3die Hefte.

Kjøbenhavns Amt

1813:

Ualmindelige Sædarter, Foderurter og Handelsplanter dyrkes ikke.

1823:

Paa enkelte Steder dyrkes Provstie Rug; Kartoffelavlen har meget tiltaget; Rapsædavlens, som var begyndt, synes igien at standse; Hamp, Humle, Kommen og Sennep dyrkes paa enkelte Steder. Ved de større Avlsbrug er Driften sædvanlig planmæssig, ligesom hos en Deel Bønder. Reen Brak er almindelig paa de større Lodder; Sammenbrak hos Bønderne; Staldfodring tiltager. Mergling er fielden; Kornrensning indført paa adskillige Steder; ved flere Hovedgaarde bruges forbedrede Ugerdyrkningsredskaber; Faarene foræbles, ogsaa paa Nvægets og Hestens Forædling lægger man Vind. Avlsbruget kan ansees som fremskridende.

Fredriksborg Amt

1813:

Kartofler og Kløver dyrkes paa de fleste Steder, som ogsaa nogen Hør til eget Brug.

1823:

Kartofler og Kløver dyrkes paa mange Steder, saavel som Raps. Ved Hovedgaardene er

Driften planmæssig, saavel som hos mange Bønder; paa hine bruges ialmindelighed Staldfordring, Brak eller Brakfrugtaavl, og ikke saa Bønder følge Exemplet. Mergling og Tanggjødsning er paa flere Steder i Brug. Forbedrede Agerdyrkningsredskaber ere ei sieldne, ei heller forædlet Faare- Dvæg- og Hesteavl. Agerbruget er i det hele fremskridende.

Holbøks Amt

1813:

Paa de fleste Steder dyrkes Kartofler, Kløver, og nogen Hør og Hamp. Ved Nyekjøbing endeel Tobak.

1823:

Paa enkelte Steder dyrkes Provstie-Rug og Vinter-Byg; Kløveravlen er temmelig almindelig, og Kartoffelavlen meget tiltagen. Rapsavlen derimod i Tilbagegang. Hamp, Humle og Kommen dyrkes enkelte Steder. Planmæssig Drift med Brak eller Brakfrugter er almindelig paa Hovedgaardene, Bønderne bruge Sommerbrak. Mergelen bruges sielden. Rensmaskiner har man adskillige Steder, saa og forbedrede Agerdyrknings-Redskaber. Faarene, Dvæget og Hesten foræbles mange Steder, og Avlsbruget kan ansees som fremskridende.

Sorø Amt

1813:

Kløver og Kartofler dyrkes i Mængde; Høravlen tiltager; Hamp og Humleavlen mindre; men Sorø Amt har ei Jorder der skikke sig til Dyrkningen af Handelsplanter.

1823:

Paa nogle Steder dyrkes skotsk Hvede, Provstie- og St. Hans-Kug, toradet Byg, Kløver; Rapsdyrkningen, som var begyndt, synes igien at aftage; Høravlen er temmelig almindelig; Hampavlen fioldnere; Kommen og Humle sees flere Steder; man beslitter sig paa reent Sædekorn, og nogle lægge Bind paa Hoveddyrkning og Træepelskning. Kobbelfruget er almindeligt paa Hovedgaardene, og Bønderne drive et bedre end forhen. Staldfodring og Brakfrugtaavl udbreder sig. Mergling bruges paa nogle Hovedgaarde, hvor ogsaa er Kensemaskiner. Paa enkelte Steder bruger man forbedrede Agerdykningsredskaber, og lægger sig efter at forædle Faaret, Koen, Hesten og Svinet. Agerbruget kan ansees som fremskridende.

Præstø Amt

1813:

- Af de mindre almindelige Sædarter, Foderurter, eller Handelsplanter dyrkes ingen i Amtet.

1823:

Paa enkelte Steder dyrkes hvid engelsk Hvede og toradet Byg. Kartoffelavlens er temmelig udbredt. Kløver dyrkes mange Steder, fioldnere Raigræs. Paa flere Hovedgaarde dyrkes Raps med Held. Hør, Hamp, Humle og Kommen dyrkes paa flere Steder, dog mest til egen Brug. Planmæssig Drift er temmelig almindelig. Noget Staldfodring bruges sædvanlig ved Hovedgaardene, og selv hos nogle Bønder. Keen-Bræk temmelig almindelig. Mergling er ikke ualmindelig. Rensmaskiner findes paa flere Herregaarde, saa og forbedrede Agerdyrkningsredskaber. Et forædlet Skæferie er anlagt paa en Herregaard, og paa Huusdyrenes Forædling ialmindelighed lægges Bånd. Agerbruget er i det Hele fremskridende.

Bornholms Amt

1813:

Kartoffel-, Kløver- og Hør-Avl tiltager.

1823:

St. Hans-, Provstie-Rug, samt Hvede dyrkes adskillige Steder. Kartoffler dyrkes i Vøkker og Haver. Kløveravlens er temmelig udbredt. Hør, Hamp, Kommen, Humle og Sennep dyrkes nogle Steder. Beredningen begynder at blive temmelig almindelig. Staldfodring begynder nogle

Steder at udbrede sig; reen Brak eller Brakfrugtavl er temmelig fielden, ligeledes Mergling, Tang, Dynd og Løv bruges til Giødning. Med Sædrensningen er det kun maadeligt. Agerdyrkningsredskaberne forbedres flere Steder. Agerbruget er i det Hele fremskridende.

Sdenssee Amt

1813:

Hør-, Hamp-, Kartoffel- og Kløveravl udbreder sig; i Baagse Herred Tobaksavl, hvor til dog fattes Arbeidere.

1823:

Kartoffelavl syns ei meget at udbrede sig; derimod ayles Raps temmelig almindelig. I nogle Egne dyrkes Humle; Hamp og Hør mindre. Paa Herregaardene er Driften planmæssig, fieldnere hos Bønderne. Staldfodring er indført paa flere Hovedgaarde, og i det mindste hos en Deel Bønder. Reen Brak bruges ofte, fieldnere Brakfrugtavl. Mergling er ikke ualmindelig; Løv, Dynd og Tang bruge Nogle som Giødning. Forbedrede Agerdyrkningsredskaber ere ei fieldne; og nogle Rehsmaskiner ere i Brug. Paa enkelte Steder beslitter man sig paa forædlet Faare- og Dvægavl, da Hesteavl derimod syns aftagende. Volsbruget maa i det Hele ansees som fremskridende.

Svendborg Amt

1813:

Hør- og Hampavlen udbreder sig meget. Ved Svendborg dyrkes nogen Tobak, forresten ingen Handelsplanter.

1823:

Paa nogle Steder dyrkes Kartofler. Rapsædavlens er meget udbredt. Planmæssig Drift er temmelig almindelig. Ved en Deel Hovedgaarde bruges Staldfodring; fioldnere hos Bønderne, Keen Brak bruges ofte; fioldnere Brakfrugtaavl. Mergling er hist og her igang, ligesom Giødskning med Tang og Dynd. Kornrensmaaskiner bruges meget; forbedrede Agerdyrkningsredskaber ere ikke fioldne. Saare-, Dvæg- og Hesteavlens søger man mange Steder at forbedre, og maa Agerbruget end paa nogle Steder ansees som stillestaaende, saa er det dog paa flere fremskridende.

Mariboe Amt

1813:

Man har nogle Steder forsøgt at dyrke Tobak, Rrap, Hør, Hamp, Kløver og Raigræs, dog ikke af nogen Betydenhed.

1823:

I nogle Egne lægger man særdeles Binde paa Kartoffelavl. Kløver og Vikker dyrkes paa enkelte Steder; Rapsæd paa mange, og i Mængde, ligeledes Hør, Hamp og Kommen. Jordene drives ialmindelighed planmæssigen. Staldfodring bruges mange Steder, og synes at udbrede sig. Reen Brak er næsten almindelig; Brakfrugtavl bruges nogle Steder. Adskillige mergle. Kystbeboerne bruge Tang til Giødning. Kornrensemaskiner findes adskillige Steder. Brugten af engelske Plove tiltager, og andre forbedrede Agerdyrkningsredskaber ere ei heller fiendne. Faare-, Kvæg- og Hesteavl, synes, saavidt Omstændighederne tillade, forædlet. Agerbruget, som Nogle ville ansee som tilbagegaaende, Andre som stillestaaende, synes dog i det Hele fremfribende.

Hjørring Amt

1813:

Kartoffelavl tiltager betydeligt, men andre ualmindelige Foderurter eller Handelsvarer, kunne, formedelt det skarpe Jordsmøn og barske Klima, ikke dyrkes.

1823:

Provstie og St. Hans Rug, Winterhvede og toradet Byg dyrkes paa flere Steder. Kartoffel-

avlen er almindelig. Vicker og Urter dyrkes ogsaa; hist og her Hør, Hamp og Klover. Paa flere Herregaarde drives efter fast Plan, men i det Hele staaer Amtet i denne Henseende meget tilbage, tildeels som Følge af Fælledekskab og Mangel af Hegn. Staldfodring, reen Brak og Brakfrugtbl er næsten ubekjendte Ting. Mergling er adskillige Steder i Brug. Rensmaskiner ere sieldne. Agerdyrkningsredskaberne ialmindelighed de sædvanlige. Dvæg tillægges i samme Mængde som hidtil, men uden at forbedres. Derimod forbedres Faarene især ved spanske Bukke. Hesteavlen aftager. Agerbruget maae ansees som stillestaaende eller tilbagegaaende.

Kalborg Amt

1813:

1823:

Endeel Steder dyrkes Provstie- og St. Hans Rug, og i nogle Egne Kartofler. Man bestræber sig for reent Sædekorn. Med Undtagelse af enkelte Hoved- og Præstegaarde følges den gamle Dyrkningsmaade. Paa saa Steder bruges Staldfodring; reen Brak er sielden, og kun saa Steder dyrkes Brakfrugter. Mergel bruges hist og her. Der gives kun saa Exempler paa Dvægets og Agerdyrkningsredskabernes Forbedringer; dog synes Saa-

reavlen at fikænes mere Dymærksomhed. Agerbruget anses snarere som tilbagegaaende, end fremskridende.

Thisted Amt

1813:

Lidet Kommen, Sennep, Hør og Hamp dyrkes hist og her, men ellers kun de sædvanlige Sædarter.

1823:

Hvede og St. Hans Rug dyrkes nogle Steder. Kartoffelavlen tiltager aarlig. Urter og Klover dyrkes adskillige Steder, ligeledes Hør og Hamp, dog ei i den Mængde, som er ønskelig. Raps er forsøgt, dog uden synderligt Held. Jorderne dyrkes ialmindelighed planmæssigen. Staldfodring bruge kun Enkelte; Brak og Brakfrugtavl ligeledes. Mergling er temmelig almindelig. Volsredskaberne ere de sædvanlige, kun ere i de sidste Aar nogle engelske Plove komne i Brug. Heste- og Nvægavlen er i Aftagende. Faareavlen forædles ved spanske Bødere, hvoraf 60 Stykker ved Amtmandens Foranstaltning, og 7 ved Stutterie-Directionens, ere i de sidste Aar omsatte i Amtet. Volsbruget maae anses som stillestaaende, neppe som fremskridende.

Viborg Amt

1813:

Hør og Hamp, samt Kartofler dyrkes nogle Steder, men ellers kun de sædvanlige Sædarter.

1828:

Et. Hans-Rug, Provstie-Rug og torabet Byg dyrkes, dog ikke i Mængde. I nogle Egne tiltager Kartoffel- og Kløveravlen. Den gamle Drift er den sædvanlige. Mergel bruges paa endeel Steder. Kun faa Rensmaskiner bruges. Faareavlen er paa endeel Steder forædlet saavel som Dvæg- og Hesteavlen. Agerdyrkningsredskaberne ere de sædvanlige. I det Hele taget skrider Avlsbruget ikke frem.

Randers Amt

1813:

Hør- og Hampavlen tiltager. Kartofler dyrkes, men ikke i Mængde. Handelsplanter kunne ikke dyrkes.

1823:

Med nogle Hovedgaarde dyrkes Winterhvede, Boghvede, Provstie-Rug, torabet Byg og Raps. Kløver, Spergel og Hamp dyrkes hist og her. I nogle Egne tiltager Hør- og Kartoffelavlen. Paa enkelte Hovedgaarde er planmæssig Drift

indført. Kun Enkelte staldfodre og i det smaae: Brakfrugtaavl er fielden. Mergling er i Brug paa nogle Steder, saavel som Rensmaskiner. Agerdyrkningsredskaberne ere de almindelige. Faareavlen forbedres paa en Deel Steder; Dvæg- og Hesteavlen fieldnere. Dog synes Volsbruget at fremskride, om end lidet.

Narhuus Amt

1813:

Kløver-, Kartoffel- samt Hø- og Hamp- Avlen tiltager. Paa enkelte Steder dyrkes Tobak. Forsøg med Krap- og Rapsæd er ogsaa giort.

1823:

Vinterhvede og Boghvede avles nogle Steder; saavel som Kartofler, der tildeels anvendes til Dvægfooder, i temmelig Mængde. Ligeledes avles temmelig megen Raps. Hist og her seer man Kløver, Erter, Bikker, Hestebønner, Humle, Hør og Hamp. Staldforing bruge kun Enkelte. Keen Brak er ikke ualmindelig; Brakfrugtaavl fieldnere. Paa Hovedgaardene er Driften ialmindelighed planmæssig, men hos Bønderne for det meste som forhen. Mergel bruges nogle Steder. Af Rensmaskiner ere kun faa i Brug. Agerdyrkningsredskaberne ere for det meste de sædvanlige. Faareavlen er paa adskillige Steder forædlet; field-

nere Hestes og Dvægavlen. — Voldsbruget synes i det Hele lidet fremskridende.

Beile Amt

1813:

Dyrkningen af Tobak, Kløver og Kartofler har i de senere Tider meget udbredt sig. Nogle have ogsaa, endskiøndt kun i det Smaa, begyndt at dyrke Krap.

1823:

Kapsæd avles i temmelig Mængde saavel paa større som mindre Gaarde, og selv adskillige Bønder have begyndt denne Vol. I enkelte Sogne avles Hør til Salg. Tobak dyrkes i Mængde ved Fredericia. Kun paa enkelte større Gaarde staldfodres Hestene og bruges reen Brak. Mergling er temmelig almindelig. Paa de større Gaarde og i Kiøbstæderne bruges Rensmaskiner. Forbedrede Agerdyrkingsredskaber bruges næsten ikke. Hvor Regieringen rækker hiølpssom Haand, foræbles Hunsdyrene. — I den vestlige Deel af Amtet synes Agerbruget stillestaaende, men i den østlige fremskridende.

Ringkjøbing Amt

1813:

Kartoffel-, Hør- og Hamp-Volen tiltager, dog just ikke meget stærkt.

1823:

Kartoffel- og Kløver-Vol udbreder sig stedse mere. Spergel dyrkes temmelig i visse Egne. Kun lidet Hør og Hamp. Enkelte Proprietairer give Exemplet af en god og planmæssig Drift. Staldfodring, reen Brak og Brakfrugtavl bruge Enkelte. Mergelen bruges temmelig almindelig. Dynd og Løvasker bruges ogsaa til Giødskning. Sæden renses vel-oftere end forhen, men dog ikke almindelig. Enkelte Rensmaskiner bruges; forbedrede Agerdyrknings=Redskaber fielden. Paa Huusdyrenes Forædling beslitter man sig ialmindelighed. — Agerbruget synes i det Hele at fremfride.

Ribe Amt

1813:

Kartoffel-, saavel som Høravlens udbreder sig meget; forresten dyrkes ingen Handelsplante, da Klimatet er for raat og Jordsmønnen for sandet.

1823:

Kartofler, Kløver og Raps dyrkes nogle Steder. Jorderne drives ialmindelighed efter Plan, men ikke efter de nyere Grundsætninger. Staldfodring bruges ikke, og reen Brak og Brakfrugtavl er fielden. Endeel raa Jorder opdyrkes ved Hielp af Mergel. Paa nogle Steder forøges Giødningen ved Mosejord, Lyng og Halm. For-

bedrede Og erbyrkningsredskaber ere sieldne. Faa-
re, og Dyregavlen er paa endeel Steder god; He-
steavlen derimod ikkun maadelig. — Voldsbruget
ansees i det Hele taget som fremskridende.